

**ЕКОНОМІКА
І ОРГАНІЗАЦІЯ
ПОЛІГРАФІЇ
ТА ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ**

УДК 655.0025:658.1

Р. М. МАШТАЛЕР

**ПРИСКОРЕННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОГО КОМПЛЕКСУ**

Сучасна економічна стратегія КПРС — складова частина програми планомірного і всебічного вдосконалення суспільства на основі прискорення соціально-економічного розвитку країни. Видавничо-поліграфічний комплекс є складовою частиною цієї програми, його продукція відіграє важливу роль у розвитку народного господарства, науки та культури.

Щорічний тираж книг і брошур у країні перевищив 2 млрд прим., у 1985 р. він становив 2 млрд 151 млн прим., тобто припадало майже вісім книг на душу населення [3, с. 533]. Річний тираж журналів та інших періодичних видань сягнув майже 3,5 млрд прим., а річний тираж газет — 43,5 млн прим. [3, с. 533].

Однак рівень розвитку видавничо-поліграфічного комплексу ще не відповідає сучасним вимогам. Прискорення соціально-економічного розвитку видавничо-поліграфічного комплексу повинно вестись згідно з економічною метою його функціонування. У матеріалах XXVII з'їзду КПРС зазначено, що він повинен повніше задовольняти потреби населення у виданнях періодичної преси, суспільно-політичній, науково-технічній, художній, навчальній і дитячій літературі [1, с. 377].

Реальність такого розвитку комплексу повинна бути забезпечена відповідними технічними цілями, які визначають відповідні ресурси, і перш за все технічні й матеріальні. Таким чином, запорукою успішного функціонування видавничо-поліграфічного комплексу є забезпечення можливості зімкнути вітки «Дерева економічної мети» і вітки «Дерева ресурсів».

Розвиток видавничо-поліграфічного комплексу потребує вдосконалення його матеріально-технічної бази, ускладнення техніки і технології, оптимальних темпів оновлення обладнання, вдосконалення організації виробництва і праці. В умовах науково-технічної революції змінюється і ускладнюється характер продукції, яка виробляється, підвищуються вимоги до її якості, розширюється коло підприємств, які залучаються в єдиний виробничий процес. Це в свою чергу веде до розширення міжкомплексних і внутрікомплексних зв'язків, внаслідок чого зро-

стає роль управління економічними та соціальними процесами.

Розглядаючи видавничо-поліграфічний комплекс як сукупність авторського середовища, видавничого органу, поліграфічних підприємств, книготорговельних організацій і читацького середовища й орієнтуючись на задоволення кінцевих потреб, тобто віддаючи пріоритет функціонуванню комплексу споживачеві, вихідним для прискорення розвитку комплексу на сучасному етапі залишається створення автором оригінальної, цінної друкованої інформації. На жаль, на практиці ця основна вимога не завжди виконується, що призводить до затоварювання книжкової продукції. Наприклад, за 1975—1985 рр. у системі Держкомвидаву СРСР при зростанні випуску книг і брошур в натуральному виразі на 26%, товарної продукції поліграфічної промисловості на 46% запаси книжкових товарів у грошовому виразі на кінець року зросли майже у два рази. Тому першочергове значення в справі прискорення соціально-економічного розвитку та підвищення ефективності функціонування видавничо-поліграфічного комплексу має вдосконалення тематичного планування на основі наукового обґрунтування потреб у друкованій інформації.

Звужуючи проблему прискорення соціально-економічного розвитку видавничо-поліграфічного комплексу до однієї з його підсистем — поліграфії, як показує аналіз, основним шляхом розв'язання є значне підвищення інтенсифікації розвитку галузі.

У поліграфічній промисловості назріло питання розробки методики комплексного аналізу інтенсифікації виробництва з визначенням впливу її факторів на кінцеві результати діяльності: обсяг і якість продукції, витрати на виробництво та рентабельність. Попередній аналіз показує [2], що в галузі рівень інтенсифікації явно недостатній.

Зрозуміло, що рівень інтенсифікації слід визначати не за допомогою одного показника, а з залученням системи якісних показників, які б характеризували використання окремих ресурсів: трудових, матеріальних, капітальних вкладень, виробничих фондів.

На практиці [2] про рівень інтенсифікації часто судять по одному виробничому ресурсу — живій праці, що призводить до неправильних загальних висновків.

Низький рівень інтенсифікації виробництва поліграфічної промисловості зумовлений перш за все необґрунтованим зростанням капіталомісткості (фондомісткості) продукції. З 1970 по 1985 рр. в поліграфічній промисловості системи Держкомвидаву на кожний процент зростання продукції необхідно було збільшити капітальні витрати на 1,32%. Темпи зростання капіталомісткості значно випереджали підвищення продуктивності праці, що призвело до зниження фондівіддачі, яка в 1985 р. порівняно з 1970 р. становила 0,58.

Зростання капіталомісткості поліграфічної продукції значною мірою зумовлено необґрунтованим підвищенням цін на

поліграфічну техніку, яке набагато випереджало зростання продуктивності та потужності машин і обладнання. Про це красномовно свідчить зіставлення темпів зростання обсягу поліграфічного обладнання у грошовому та натуральному виразі. Наприклад, при зростанні виробництва поліграфічного обладнання у грошовому виразі в 1985 р. порівняно з 1979 р. в 2,16 (127 млн. крб. і 58,8 млн. крб.) темпи зростання складальних машин у натуральних одиницях (штуках) за цей же період становлять 0,56 (905 і 1626 шт.), друкарських машин 0,51 (1173 і 2293 шт.). Таким чином, індекс цін на поліграфічну техніку перевищував індекс фізичного обсягу виробництва [3, с. 134], зокрема випуску складальних і друкарських машин, відповідно у 3,86 (2,16 і 0,56) і 4,24 (2,16 і 0,51).

Співвідношення показників зростання обсягу виробництва та капітальних вкладень не супроводжувалося зниженням собівартості продукції, протягом 1970—1985 рр. цей показник по витратах на 1 крб. товарної продукції залишався на рівні 0,79—0,78. Рентабельність виробництва мала яскраво виражену тенденцію до зниження. За 1975—1985 рр. вона впала з 21,1 до 13,8%.

У прискоренні соціально-економічного розвитку поліграфічної промисловості на основі інтенсифікації першорядне значення має науково-технічний прогрес. Однак його розвиток повинен відбуватися при зменшенні фондомісткого типу та забезпеченні оптимального рівня поновлення виробничого апарату.

На жаль, у поліграфії багато нововведень не оправдує себе.

За рахунок технічних факторів забезпечується не більше 30% приросту продуктивності праці.

Для підвищення ефективності науково-технічного прогресу та забезпечення його позитивного впливу на процес інтенсифікації першочергове значення має скорочення циклу «наука—виробництво».

Зараз у галузі надмірно тривалий не лише цикл наука—виробництво, але й цикл планових технічних вирішень. Ось лише один приклад. Створення друкарсько-обробних ліній, включаючи наукові розробки, почалося в країні у 1985 р. і лише в 1991 р. планується розробка технічної документації, в 1993 р. — виготовлення дослідного зразка, і аж у 1996 р. — освоєння серійного виробництва. Таким чином, у кращому випадку галузь лише у XIV п'ятиріччі може розраховувати на це обладнання. Слід сказати і про те, що коли в минулі роки основними стримуючими факторами розвитку видавничо-поліграфічного комплексу були недостатня кількість паперу та поліграфічних машин, то тепер і надалі залишиться перш за все останній.

Перехід на переважно інтенсивний шлях розвитку, що є основою прискорення соціально-економічного розвитку галузі, практично неможливий без докорінного поліпшення використання діючого виробничого апарату. Тепер наявна диспропорція між кількістю робочих місць і трудовими ресурсами, внаслідок

док чого використовується недостатньо обладнання. Змінність обладнання низька, до того ж вона має тенденцію до зниження. Наприклад, при змінності усього парку обладнання в 1986 р. 1,16, а друкарського обладнання 1,31 у 1985 р. ці показники відповідно становили 1,5 і 1,27.

Сказане слід доповнити тим, що дані про змінність не дають повної характеристики використання машин і обладнання. На практиці наявні так звані внутрішні втрати робочого часу, які не відображаються у звітних формах підприємств, а отже, не потрапляють у галузеву систему статистичних даних.

Важливий резерв прискорення соціально-економічного розвитку галузі закладений у вдосконаленні як суспільних, так і внутрізаводських форм організації виробництва. Недостатньо використовуються в галузі можливості інтенсифікації шляхом створення оптимально концентрованого виробництва, підвищення ступеня спеціалізації та вдосконалення постійно діючих виробничих зв'язків між підприємствами, в тому числі і в процесі створення виробничих об'єднань.

Практика свідчить, що створення об'єднань у галузі не завжди супроводжувалось вдосконаленням виробничої структури й організаційних структур управління з централізацією служб і функцій управління, тобто тих параметрів, у яких закладені перш за все джерела ефективності їх створення.

Не приділяється, як нам здається, належної уваги внутрізаводській організації виробництва. Це нерідко призводить до того, що між технікою і організацією виробництва наявна невідповідність, внаслідок чого техніка не забезпечує необхідного рівня ефективності. Причина в тому, що процесу створення та запровадження даного виду техніки не передують глибока проробка питань, пов'язаних зі створенням необхідних організаційних умов. Нерідко техніка потрапляє туди, де для ефективного використання її взагалі неможливо створити необхідних організаційних умов. Такі явища неприпустимі, оскільки організацію виробництва (внутрізаводську і суспільні її форми) слід розглядати як сполучну тканину у функціонуванні продуктивних сил.

Прискорення соціально-економічного розвитку в основному визначається ефективністю економічної і соціальної політики, здатністю господарського механізму створювати дійові стимули нововведенням, ефективному використанню усіх видів ресурсів. Сучасний період розвитку економіки галузі, як і всієї економіки країни, характеризується зростаючою взаємодією науково-технічних і соціально-економічних факторів, продуктивних сил і виробничих відносин.

Ось чому сьогодні, як ніколи раніше, виникає гостра потреба у формуванні цілісної системи господарювання, яка б орієнтувала підприємства, об'єднання та галузь промисловості в цілому на прискорення процесів створення і запровадження нової техніки, ефективне її використання, а також використання матеріальних і трудових ресурсів. Важливим кроком у реалізації цих завдань є

лізації цієї проблеми є перехід галузі на нові умови господарювання, самофінансування, самоокупність і повний господарський розрахунок, а також упорядкування оплати праці робітників, інженерно-технічних працівників і службовців.

1. Матеріали XXVII з'їзду КПРС. К., 1986. 2. *Машталер Р. М.* Інтенсифікація виробництва: рівень і фактори // Поліграфія і видавнича справа. 1986. № 22. С. 83—87. 3. Народное хозяйство СССР в 1985 г. // Статистический ежегодник. М., 1986. С. 533.

Стаття надійшла до редколегії 26. 10. 87
